

PREJUDICIÁLNÍ ŘÍZENÍ

Kurs: **Klíčové rozsudky ESD**

(Hubert Smekal, Pondělí, 15. března 2004)

Zdroje:

- TÝČ, Vladimír. „*Základy práva Evropské unie pro ekonomy*“. 3. vydání, Praha: Linde, 2001, pp. 119-128.
- TICHÝ, Luboš. „*Dokumenty ke studiu evropského práva*“. 2. vydání, Praha: Linde, 2002, pp. 353-365.
- CRAIG Paul, De BÚRCA Gráinne. „*EU Law: Text, Cases And Materials*“. 3rd ed., Oxford: Oxford University Press, 2003, pp. 432-481.
- FOLTÝN, Valentin. „*Uplatnění institutu prejudiciálního řízení v podmínkách právního řádu ČR po vstupu ČR do Evropské unie*“. http://www.emp-jurisprudence.com/data/emp/emp5_2003/Foltyn_uplatneni_institutu.html.

čl. 234 Smlouvy o ES

Soudní dvůr má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se:

- a) výkladu této smlouvy,
- b) platnosti a výkladu aktů orgánů společenství a EÚB,
- c) výkladu statutů orgánů zřízených aktem Rady, pokud tak tyto statuty stanoví.

Vyvstane-li taková otázka před soudem nebo tribunálem členského státu, může tento soud, považuje-li rozhodnutí o této otázce za nutné k vydání svého rozsudku, požádat Soudní dvůr o rozhodnutí o této otázce.

Vyvstane-li taková otázka před soudem nebo tribunálem členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je tento soud povinen obrátit se na Soudní dvůr.

Prejudiciální řízení – obecně

Hlavním úkolem Evropského soudního dvora je dle **čl. 220** Smlouvy Evropských společenství zajištění jednotnosti výkladu a aplikace práva Společenství ve všech jeho členských státech. Jedním z nástrojů k zajištění tohoto úkolu je právě prejudiciální řízení – rozhodování Soudního dvora, které dává soudům členských států závazné vodítko pro výklad a aplikaci norem práva Společenství v konkrétní věci a nezávazné vodítko pro další budoucí stejné nebo podobné případy.

Statistika

Vysvětlení mechanismu prejud. ř.

Vnitrostátní spor, otázka evropského práva, přerušení vnitrostátního řízení, vznesení dotazu na ECJ, ECJ interpretuje evropské právo (ale nerozhoduje vnitrostátní spor!), vnitrostátní spor pokračuje.

Význam prejudiciálního řízení (neboli řízení o předběžné otázce)

Institut upravený v čl. 234 smlouvy ES má klíčové postavení ve vývoji práva ES. Díky němu se vyvinuly zásada aplikační přednosti (č. 6/64 Costa versus E.N.E.L) či zásada přímého

účinku – tzn. jednotlivci se mohou před domácími soudy domáhat, že státy či jiné subjekty porušily ustanovení práva ES, které jim svěřovalo jistá oprávnění. Domácí soud se obrátí na ECJ, zda dané ustanovení má skutečně přímý účinek – ECJ tak vytvořil celou koncepci přímého účinku (a poskytl tak jednotlivcům nepřímou ochranu).

Předb. řízení = dialog resp. procesní kooperace mezi soudcem národního soudu a ESD.

INSTITUCIONÁLNÍ ZÁLEŽITOSTI

Kdo projednává předběžné otázky?

Až do smlouvy z Nice pouze ECJ, ale čl. 225 (3) svěřuje jurisdikci ve specifických oblastech i CFI. Pokud má CFI za to, že případ vyvolává otázky dotýkající se jednoty evropského práva, může případ předat ECJ. Jestliže CFI rozhodne o předběžné otázce, jeho rozhodnutí může být výjimečně přezkoumáno ECJ (za podmínek zmíněných ve Statutu ECJ), jestliže existuje vážné ohrožení, že by byla narušena jednotka a shoda (*consistency*) práva ES.

Vztah ECJ – národní soudy

Referenční, nikoli odvolací! Vnitř. soud se rozhodne jestli vznesl dotaz, ECJ o otázkách ohledně interpretace či platnosti evropského práva rozhodne a zašle zpět vnitř. soudu, který evropské právo aplikuje na případ.

Skrz čl. 234 se utvářel komplexní vztah mezi domácími soudy a ECJ.

Původní koncepce vztahu: horizontální (soudy rovny – dom. s. rozhodne, zda se ptát, ECJ rozhodne o dotazu) a bilaterální (vztah jen mezi ECJ a d.s.).

Postupem času: vertikální (ECJ nadřazený, dotlačil d.s. do pozice aplikátorů práva ES) a multilaterální (rozhodnutí stále větší dopad i mimo bilaterální vztah, kvazi-precedenty)

TYPY ŘÍZENÍ O PŘEDBĚŽNÉ OTÁZCE

Díky změnám provedeným Amsterdamskou smlouvou 3 typy:

- čl. 234 – hlavní, nejdůležitější – pro všechny žádosti z 1. pilíře s výjimkou čl. 61-69
- pro záležitosti čl. 61-69 – víza, azyl, imigrace a další politiky týkající se volného pohybu osob – před Amsterd. sml. ve 3. pilíři. Dle čl. 68 má o předb. ř. žádat jen soud, proti jehož rozhodnutí není odvolání a jen pokud je otázka nezbytná k vyřešení případu.
- Čl. 35 Smlouvy o EU – týká se Policejní a soudní spolupráce v trestních věcech – ECJ jurisdikci rozhodnout v předb. ř. o výkladu a platnosti opatření přijatých v tomto pilíři, ale jen v případě, že čl. st. deklaruje, že přijímá jurisdikci ECJ.

O ČEM SE V ŘÍZENÍ O PŘEDBĚŽNÉ OTÁZCE ROZHODUJE

- O výkladu Sml. o ES (nikoliv platnosti!) a jejích novelizacích – v této souvislosti ECJ rozhoduje o tom, která ustanovení mají přímý účinek. ECJ ustanovení pouze interpretuje, pokud dojde k tomu, že vnitrostátní předpis či jeho části jsou v rozporu s evropským právem, uplatní se princip nadřazenosti evr. práva. Ale ECJ sám o platnosti či neplatnosti domácího předpisu nerozhoduje!
- O platnosti a výkladu aktů orgánů společenství a EÚB (závazných i nezávazných – např. doporučením) – jestliže ve vnitrostátním řízení dojde ke sporu o platnost či výklad např. nařízení.
- O výkladu statutů orgánů zřízených aktem Rady, pokud tak tyto statuty stanoví – Jaký je rozdíl oproti ad b)?

ECJ ale došel k tomu, že prejudiciální řízení se může vést i o výkladu vnitrostátního předpisu, vydaného na základě evr. pr. nebo na ně odkazujícího.

SOUDY NEBO TRIBUNÁLY, KTERÝCH SE TÝKÁ ČL. 234

Soudy – bez problémů, ale předb. ř. chtěly iniciovat i jiné orgány. ECJ při rozhodování o tom, zda dotaz vznáší oprávněný soudní orgán, bere v úvahu: zda je soud založen právním aktem, stálost, jurisdikce povinná, nezávislost, jestli aplikuje právo.

Případ 246/80, C. Broekmeulen v Huisarts Registratie Commissie.

Pan Broekmeulen byl Holanďan, jenž získal kvalifikaci v Belgii a chtěl dělat doktora v Nizozemí. Jeho žádost o registraci, která je povinná, však byla odmítnuta. O jeho odvolání rozhodoval Odvolací výbor pro všeobecnou medicínu, což je nestátní instituce, ale je pod státním dohledem, není soudem dle holandského práva, ale má procesní pravidla a umožňuje právní zastoupení. Holandská vláda uvedla, že žadatel by měl možnost odvolat se i k soudu, ale že v praxi se tak ještě nestalo. „*Jestliže je v právním systému čl. st. implementace (komunitárních ustanovení) svěřena profesnímu orgánu, jednajícímu pod omezeným vládním dohledem, a tento orgán (...) vytváří odvolací procedury, které se mohou dotknout výkonu práv dle práva ES, je zřejmé, aby se zajistilo správné fungování komunitárního práva, že ECJ má mít možnost rozhodnout o otázkách výkladu a platnosti vycházejících z takovýchto procesů*“. Odvolací komise se tedy, pokud aplikuje právo ES, považuje za soud nebo tribunál dle čl. 177 (nyní 234) Smlouvy a ECJ má pravomoc odpovědět na vznesené dotazy.

Problematický případ – arbitrážní soudy (NORDSEE). To že rozhodují podle práva, vydávají rozsudek závazný pro strany nemusí být dostatečné, je potřeba užší pouto mezi arbitráží a soudy.

Definice soudu: „(státní) orgán, který má pravomoc závazně rozhodovat na základě práva otázky týkající se práv a povinností jednotlivců.“ (Týč, s. 125)

MOŽNOST vs. POVINNOST OBRÁTIT SE NA ECJ

Soud, proti jehož rozh. není odvolání, je povinen ... (viz čl. 234 odst. 3)

2 teorie:

- a) Abstrakční – není nikdy odvolání (viz Smlouva – *decisions*)
- b) Konkrétní – není v konkrétním případě odvolání

Soudní praxe není zcela jasná, spíše ale příklon ke konkrétní teorii.

Případ *Peterbroeck* – ECJ: národní procesní pravidlo, které brání národnímu soudu vznést dle svého uvážení dotaz, týkající se kompatibility národního a evropského práva, odporuje komunitárnímu právu.

KDY NENÍ TŘEBA VZNÁŠET DOTAZ NA ECJ

V průběhu času vykristalizovalo vícero případů, kdy není třeba vznášet otázku ohledně evropského práva k ECJ.

- 1) **ECJ již o věci rozhodoval** - nejjasnější – viz případ 28-30/62 *Da Costa* – dokonce i v případě, že nár. soud má povinnost obrátit se na ECJ, může být této povinnosti zbaven, pokud ECJ již v předběžném řízení v podobném případě materiálně identickou otázku rozhodl. Je na nár. soudu, zda dotaz vznesl, ECJ jej může odkázat na dřívější verdikt.

ECJ tímto jasně povzbuzuje soudy, aby se obracely na jeho dřívější rozhodnutí, což má za důsledek postupný vznik precedentů z nejdůležitějších rozhodnutí ECJ. Tímto se z původně rovného vztahu dostává ECJ na nadřazenou úroveň. Bude vlastně vytvářet autoritativní výklad a nář. soudy jej budou přejímat a adaptovat na další případy.

283/81 *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health* – Stěžovateli byly textilky, které se domáhaly určení, že jisté dávky, které byly povinny platit podle italského právního předpisu, byly v rozporu s Nařízením 827/68. Italské ministerstvo zdraví tlačilo na italský Kasační soud, proti jehož verdiktu již není opravného prostředku, aby se na ECJ neobracel, protože odpověď na spornou otázku je jednoznačná. Soud se tázal, zda povinnost v čl. 234 odst. 3 je nepodmíněná. ECJ: *Pouhý fakt, že strana tvrdí, že spor vyvolává otázku ohledně výkladu komunitárního práva, neznamená, že soud je nucen vznést dotaz k ECJ. Soudy rovněž nemusí vznést dotaz k ECJ ohledně výkladu, jestliže odpověď na něj není relevantní, tedy neovlivní výsledek případu.*

66/80, *International Chemical Corporation v. Amministrazione delle Finanze dello Stato* – italský soud se tázal, zda se dřívější rozsudek ECJ, označující Nařízení za neplatné a nemající účinky, vztahuje i na další případy (je tedy precedenčního charakteru) nebo zda je takový nálezn relevantní pouze vůči soudu, který původně žádal o zodpovězení dotazu. ECJ ve svém odůvodnění klade důraz na svou činnost při sjednocování výkladu, aby evropské právo národní soudy aplikovaly uniformně. Když tedy ECJ vyhlásí akt orgánu ES za neplatný, je přirozené, že tento akt nebudou vnitrostátní soudy dále aplikovat, jelikož jinak by zavládla nejistota ohledně aplikovatelného evropského práva. *„Němč, je na soudech, aby se rozhodly, zda je potřeba, aby se vznesly dotazy o otázce, která již byla u ECJ zodpovězena a ECJ deklaroval, že akt instituce je neplatný.“* Soudy se mohou zajímat zejména o následky, které sebou přináší neplatnost aktu instituce.

Poměrně významný rozsudek, ve kterém ECJ deklaruje precedenční dopad svých rozhodnutí a staví se tak nad vnitrostátní soudy, což umocňuje jeho charakteristiku jakožto vrcholku soustavy soudů vnitř komunitárního systému.

314/85, *Firma Foto-Frost v. Hauptzollamt Lübeck-Ost*

Národní soud se ptal, zda má pravomoc označit za neplatné rozhodnutí Komise, které porušuje Nařízení.

„Soudy mohou posoudit platnost komun. aktu a pokud považují domnělé důvody neplatnosti, které vznášejí strany sporu, za neopodstatněné, mohou je odmítnout a dospět k závěru, že akt je platný. (...) Soudy nemají pravomoc prohlásit orgány institucí ES za neplatné.“

Proč k takovému závěru ECJ došel? Jaký by měl opačný závěr důsledek?

Pokud by ECJ nedošel k tomuto závěru, mohly by se jednotlivé národní soudy lišit v označování aktů za platné či neplatné, čímž by se vážně narušila jednota celého komunitárního práva i princip právní jistoty.

„Protože článek 234 dává ECJ výlučnou pravomoc označit akt orgánu ES za neplatný, soudržnost systému vyžaduje, aby když je u nář. soudu napadána platnost komun. aktů, měl pouze ECJ pravomoc označit akt za neplatný.“

Zatímco rozhodnutí ECJ o platnosti Nařízení (či jiného aktu orgánů ES) bude mít multilaterální účinek, *erga omnes*, ECJ dal jasně najevo, že samy národní soudy nemohou označit komunitární normu za neplatnou.

Pro? Proti?

2) Doktrína Acte Clair – nár. soud může cítit, že otázka je natolik jasná, že je zbytečné, aby věc šla k ECJ.

283/81 *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health* – „*Správná aplikace komun. práva může být natolik zřejmá, že neponechává žádný prostor pro rozumné pochybnosti ohledně způsobu, jakým má být vznesená otázka vyřešena. Předtím, než dojde soud k tomuto závěru, musí být přesvědčen o tom, věc je stejně jasná i soudům jiných čl. st. a ECJ. Jen když jsou tyto podmínky splněny, může nár. soud upustit od postoupení dotazu na ECJ a vzít odpovědnost za vyřešení na sebe.*“

Celý proces ovšem není tak jednoduchý. Soudy musí vzít v potaz, že legislativa ES existuje ve více jazycích a všechny jsou stejně autentické. Výklad ustanovení komun. práva tedy zahrnuje srovnání různých jazykových verzí. I když jsou různé jazykové verze v souladu, je třeba přihlížet k tomu, že komun. právo používá vlastní zvláštní terminologii. Navíc se mohou lišit obsahy stejně znějících právní pojmů komunitárního práva a nár. práva. Každé ustanovení komun. pr. navíc musí být vykládáno v kontextu celého systému.

Za kterých okolností nemusí soud, od něž již není odvolání, vznášet dotaz k ECJ? – otázka evr. práva irelevantní

- ustanovení evr. práva již ECJ interpretovalo

- správná aplikace komun. pr. je natolik zřejmá, že nezbývá prostor pro rozumnou pochybnost.

Pro? Proti?

Rozhodnutí v případě CILFIT se stalo středem pozornosti mnoha komentátorů. Třeba Mancini s Keelingem upozorňují, že doktrína acte clair využívají nejvyšší soudy států k obcházení ECJ. ECJ si je prý vědom, že nemůže nutit soudy k uznání jeho pravomoci a proto se něčeho vzdává – v tomto případě dává soudům právo nevznášet dotaz, pokud je věc jasná. Myslíte, že je to správná interpretace? Co může být ještě důvodem pro acte clair?

A. Arnall se zase obává, že nár. soudy budou stále více a více rozhodovat o evropských otázkách samy, až dojde k ohrožení uniformní aplikace Smlouvy.

Na druhé straně jiní autoři (Rasmussen či AG Jacobs) se domnívají, že podmínky CILFIT jsou ještě příliš úzkostlivé a měly by se uvolnit. Není např. potřeba přezkoumávat všechny jazykové verze komun. aktů.

3) Sektorové delegace – např. soutěžní politika – část aplikačních a vykonávacích funkcí se přesune na národní soudy, Komise, CFI a ECJ si ponechají pouze důležité případy. Viz IGC 1996 „*národní soudy jsou vyzývány, aby hrály hlavní roli jakožto soudy s obecnou jurisdikcí pro komun. právo.*“

Závěry k této části

Případ *Da Costa* uvedl do komun. práva de facto systém precedentů. Tím se posílila autorita rozh. ECJ, protože nár. soudy byly nuceny přihlížet k předchozím výrokům ECJ. Vztahy se tak změnilly z bilater. na multilat. v tom smyslu, že rozhodnutí ECJ již nebylo důležité pouze v onom případě, ale mělo váhu pro

všechny nár. soudy. Nár. soudy se tedy nyní ve svých rozhodnutích odvolávají na dřívější judikaturu ECJ, což posiluje charakteristiku ECJ jakožto vrcholku pyramidy systému evr. práva. Tím, že nár. soudy nyní rozhodují část případů s evr. prvkem samy, aniž by vznášely dotaz (viz výš – ECJ již o věci rozhodl, *acte clair*), stávají se součástí mašinérie evr. práva. Neaplikují nadále již jen národní právo, ale stávají se „delegáty“ při vynucování evropského práva. Bilaterální systém nereálný – ztráta času i prostředků.

OTÁZKA

- musí být vznesena před soudem, pokud ji nevznesou strany, může sám soud.
- Rozhodnutí o otázce musí být nezbytné pro vydání rozsudku

VZTAH ECJ K PŘEDBĚŽNÝM OTÁZKÁM

Postoj ECJ k jednotlivým problémům předb. ot. se mění. Původně:

- A) **Oprava špatně položeného dotazu** – ECJ může z nedobře položené otázky vybrat ty dotazy, které se týkají interpretace Smlouvy.
- B) **Fakta případu** – ECJ nemá zkoumat fakta případu nebo kritizovat důvody či účel žádosti o výklad.

Postoj ECJ původně otevřený a flexibilní Proč?, nechtěl odstrašit stěžovatele od uplatňování evr. práva. Díky tomu se povedlo vyvinout základní doktríny přímé účinnosti a nadřazenosti. Zároveň nechtěl odstrašit nár. soudy od kladení dotazů požadováním bezvadně položených otázek.

Původní koncepce, kdy se národní soud rozhodne, zda a na co se tázat, a ECJ na to dává odpověď se změnila díky případu *Foglia*. ECJ zde odmítl hrát nadále roli pasivního receptora, nuceného rozhodnout o čemkoliv, na co je tázán, ale začal vykonávat určitou kontrolu nad vhodností dotazů.

244/80 *Pasquale Foglia v. Mariella Novello*

ECJ: Je na národním soudu, neboť on zná okolnosti sporu a nese za jeho rozhodnutí odpovědnost, aby zvážil, zda potřebuje získat rozhodnutí o předběžné otázce k tomu, aby vydal rozsudek. Národní soud by měl vysvětlit, pokud to nevyplývá ze spisu, proč považuje odpovědi na vznesené dotazy za nezbytné pro vydání rozsudku. Musí být zdůrazněno, že čl. 234 nesvěřuje ECJ vydávání poradních názorů na všeobecné či hypotetické dotazy. ECJ sám rozhoduje o rozsahu své vlastní působnosti – tzn. vybírá si otázky, na které bude odpovídat.

Typy případů, ve kterých ECJ odmítne jurisdikci

- Hypotetický charakter dotazu.
- Vznesené dotazy nejsou relevantní pro vyřešení případu před nár. soudem – ECJ zdůrazňuje, že nár. soud by měl nejprve nalézt fakta a pak se zabývat dalšími otázkami nár. práva.
- Dotazy nejsou formulovány natolik jasně, aby ECJ mohl dát smysluplnou právní odpověď.
- Fakta nejsou dostatečně jasná, aby ECJ mohl aplikovat relevantní právní předpisy.

ECJ shrnul své nálezy do *Guidance on References by National Courts for Preliminary Rulings*. Dotaz má především zahrnovat: základní fakta, relevantní nár. právo, důvody, proč se nár. soud na ECJ obrací a shrnutí hlavních argumentů stran ve sporu. Tímto ECJ dosahuje větší kontroly nad přípustností dotazů. Na druhé straně dané požadavky nejsou nikterak přehnané a ECJ přijímá valnou většinu žádostí o zahájení předběžného řízení.

C-264/96 *ICI Chemical Industries plc v. Colmer*

Žádost o předběžné řízení od nár. soudu může být odmítnuta pouze když je zjevné, že interpretace nebo zjištění platnosti komun. práva nemá význam vzhledem k povaze sporu.

Interpretace versus aplikace

Čl. 234 dává ECJ pravomoc interpretovat Smlouvu, ale nedává mu sílu aplikovat Smlouvu na fakta daného případu. ECJ interpretuje a aplikace je na nár. soudech. Dělicí linie mezi interpretací a aplikací může však být velmi tenká. Detailní dotazy = detailní odpověď = interpretace blíží se aplikaci.

Např. případ *Cristini v. SNCF*, který se zabýval ustanovením Nařízení, které stanoví, že pracovník pracující v jiném čl. st. má nárok na stejné soc. výhody jako pracovník onoho čl. st. Francouzský soud se ptal, zda se zvýhodněné jízdné na železnici pro velké rodiny řadí mezi soc. výhody. Ačkoli ECJ popřel, že má pravomoc rozhodovat daný případ, ve skutečnosti tak učinil a odpověděl na dotaz, že soc. výhoda skutečně zahrnuje zvýhodněné jízdné. Kde hlavně půjde ECJ do hloubky?

ECJ se bude snažit o takto detailní odpovědi zejména v případech, kde bude chtít dosáhnout co největší kontroly nad vývojem v dané oblasti.

ZODPOVĚZENÁ PŘEDBĚŽNÁ OTÁZKA PŘED VNITROSTÁTNÍMI SOUDY

NYIKOS, Stacy A. „*The Preliminary Reference Process*“. European Union Politics, Vol. 4 (4), 2003, pp. 397-419.

Málo probádaná otázka, jak postupují vnitrost. soudy po zodpovězení předb. ot. u ECJ.

Váš názor!

Soudy konformní s nálezy ECJ (Něm. 92%, Niz. 90%), ale téměř polovina případů končí skrze aktivitu samotných účastníků sporu. (Proč?)

Způsoby neuposlechnutí nálezů ECJ:

1 – zjevný vyjádřený nesouhlas a rozsudek nedbá předb. říz. (nepříliš často)

2 – soud pošle případ zpět před ECJ, reinterpretuje fakta případu tak, aby se nálezy ECJ neaplikoval.

REFORMA PROCEDURY PREJUDICIÁLNÍHO ŘÍZENÍ

Zprávy ECJ 1961 – 350 stran,

Zprávy ECJ 1999 – více než 9 tisíc stran, a k tomu CFI víc než 3 500.

Návrhy na předběžné řízení – nárůst o 85 % od r. 1990, zabírají více než polovinu všech případů.

CFI zátěži trochu ulevil, ale ne nadlouho a ne dostatečně.

Diskuse o reformě na IGC vedoucí ke smlouvě z Nice – dva návrhy na reformu – 1. sami soudci, 2. pracovní skupina složená především z bývalých soudců, návrh pro Komisi.

Návrhy Pro? Proti?

- a) Dotazovat se budou moci **jen soudy, od nichž není odvolání** (proti – utlumení hlavního zdroje celého mechanismu, poslední instance se nerady dotazují, ztížení pronikání evr. pr.).
- b) Zavedení **filtračního mechanismu** - soudy, od nichž není odvolání budou vznášet dotaz **jen**, pokud by byl dostatečně **důležitý** pro evr. pr. – podobně jako americký Nejvyšší soud, který rozhoduje o případech, které projedná. (proti – odrazuje soudy od tázání se, americký systém nelze použít, protože tu není rozhodnutí nižší instance).
- c) **Nár. soud navrhne odpověď** na dotaz (proti – nár. soudy většinou nejsou specialisté na evr. pr., příliš by je to zatěžovalo a je navíc nejisté, zda by to ulevilo ECJ).

- d) Krok k **apelačnímu systému** – národní soudy by se při výskytu evr. otázky nedotazovaly, rozhodly by samy a je na straně, aby vyzvala nár. soud k postoupení rozsudku ECJ, který rozhodne o záležitostech, kde bylo užito evr. pr. (proti – úplné překopání systému, soudní kooperace by se změnila v hierarchický systém, obrovská zátěž pro nár. soudy, nepomohlo by k úlevě od přetížení ECJ, pro – apelační systém charakteristický pro fed. či konfed. pr. systémy – demonstrativní).
- e) Vytvoření **decentralizovaných soudních orgánů** – (pro – úleva pro ECJ, blíž občanům, proti – ohrožena uniformita komun. pr., opozice CFI).
- f) **Větší zapojení CFI.**